

ชื่อสมุนไพร สัมป่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acacia concinna* (Willd.) DC.

ชื่อสามัญ Soap Pod

ชื่อท้องถิ่น สัมพอดี (ภาคอีสาน), สัมคอน (ไทใหญ่), สัมซอน (เงี้ยว แม่ฮ่องสอน), พิจื่อสะ พิจื่อสะ (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน), ผ่อซึละ ผ่อซึบูทุ (กะเหรี่ยง เชียงใหม่), แผละป่อย เมียงโก๊ะระ ไม้สัมป่อย (ลัวะ), เบล่หม่าฮั้น (ปะหล่อง)

ที่มา : อรสา (2563)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้ยืนต้นขนาดเล็กหรือไม้พุ่มรอเลื้อยทอดลำต้นเกาะเกี่ยวขึ้นไป สูงประมาณ 3-6 เมตร ไม่มีมือสำหรับเกาะเลื้อยพาดพันต้นไม้อื่น เถามีเนื้อแข็ง ขนาดใหญ่ เปลือกลำต้นเป็นสีน้ำตาล เถาอ่อนเป็นสีน้ำตาลแดง มีขนกำมะหยี่หรือขนสั้นหนานุ่ม ตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลมสั้นอยู่ทั่วไปและมีขนหุบใบรูปหัวใจ ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ด ตอนกิ่ง และการปักชำกิ่ง เจริญเติบโตได้ดีในดินทุกประเภทที่ระบายน้ำได้ดี ชอบความชื้นปานกลางถึงน้อย และชอบแสงแดดมาก

ใบ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ออกเรียงสลับ ช่อใบย่อยมีประมาณ 5-10 คู่ ส่วนช่อย่อยมีประมาณ 10-35 คู่ ต่อช่อ ใบย่อยเรียงตรงข้าม ไม่มีก้านใบย่อย ลักษณะของใบย่อยเป็นรูปขอบขนานขนาดเล็ก ปลายใบมนหรือแหลม ที่ปลายเป็นติ่งหนามแหลมอ่อนโค้ง โคนใบมนหรือตัด ส่วนขอบใบหนาเรียบ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 0.8-3 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 3.5-11.5 มิลลิเมตร แผ่นใบเรียบ ก้านใบยาวประมาณ 3.6-5 เซนติเมตร มีขนสั้นนุ่มและหนาแน่น พบก้านขนสั้นน้ำตาลคล้ายต่อม 1 อัน อยู่ที่โคนของก้านใบ แกนกลางยาวประมาณ 6.6-8.5 เซนติเมตร ส่วนก้านใบย่อยสั้นมาก ยาวได้ประมาณ 0.5 มิลลิเมตร หรือน้อยกว่านั้น เกือบและมีขนนุ่มหนาแน่น

ดอก ออกดอกเป็นช่อกระจุกรูปทรงกลม โดยจะออกที่ปลายกิ่งหรือออกตามซอกใบข้างลำต้นประมาณ 1-3 ช่อดอกต่อช่อ มีขนาดประมาณ 0.7-1.3 เซนติเมตร มีดอกประมาณ 35-45 ดอก ก้านช่อดอกยาวประมาณ 2.5-3.2 มิลลิเมตร มีขนนุ่มหนาแน่น มีใบประดับดอก 1 อัน ลักษณะเป็นรูปแถบ ความยาวไม่เกิน 1 มิลลิเมตร โคนสอบเรียว สีแดง มีขนกระจายอยู่ทั่วไป ดอกย่อยมีขนาดเล็กอัดกันแน่นอยู่เป็นแกนดอก กลีบดอกเป็นหลอดสีขาวนวล กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีอย่างละ 5 กลีบ หลอดกลีบกว้างประมาณ 1-1.5 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 2.5-3 เซนติเมตร ปลายแหลมเป็นสีแดง หรืออาจมีสีขาวปนบ้างเล็กน้อย ส่วนกลีบดอก หลอดกลีบมีขนาดกว้างประมาณ 1-1.5 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 3.5-4 มิลลิเมตร มีขนบ้างเล็กน้อยที่ปลายกลีบ ดอกมีเกสรเพศผู้ประมาณ 200-250 อัน โดยยาวประมาณ 4-6 มิลลิเมตร ส่วนเกสรเพศเมีย รั้งไข่อาวประมาณ 1

มิลลิเมตร มีอวูลประมาณ 10-12 ออวูล ก้านรังไข่ยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร ก้านและยอดเกสรเพศเมียยาวประมาณ 2.5-3.5 มิลลิเมตร เป็นสีขาวอมเหลืองหรือสีเขียวยอมเหลือง ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม

ผล เป็นฝัก รูปขอบขนาน แบนยาว ผิวฝักเป็นลอนคลื่นเป็นข้อ ๆ ตามเมล็ด ปลายฝักมีหางแหลม สันฝักหนา ผิวฝักขรุขระหรือย่นมากเมื่อแห้ง ฝักมีขนาดกว้างประมาณ 1.3-1.4 เซนติเมตร และยาวประมาณ 7-9.3 เซนติเมตร ฝักอ่อนเปลือกเป็นสีเขียวอมแดง เมื่อแก่แล้วฝักจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลดำ ก้านฝักยาวประมาณ 2.8-3 เซนติเมตร ในแต่ละฝักจะมีเมล็ดประมาณ 5-12 เมล็ด เมล็ดสัмпอยมีลักษณะเป็นรูปทรงแบนรี สีดำผิวมัน มีขนาดกว้างประมาณ 4-5 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 7-8 มิลลิเมตร โดยจะติดผลในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฝักมีสารในกลุ่มซาโปนินสูงถึง 20% เมื่อนำมาต้กับน้ำจะเกิดฟอง

การนำไปใช้ประโยชน์

ยอดอ่อนและใบอ่อนมีรสเปรี้ยว ใช้รับประทานเป็นผักสดร่วมกับลาบ แจ่ว หรือนำมาปรุงรส เช่น ต้มปลา เนื้อเป็๋อย หรือนำมาปรุงเป็นอาหาร เช่น ทำแกงส้ม ต้มส้มไก่ ต้มข่าไก่ ต้มส้มป๋อย เพื่อเพิ่มรสเปรี้ยว และยังสามารถใช้เพื่อดับกลิ่นคาวปลาได้ ฝักแก่แห้งนำมาต้มและนำไปใช้สระผมแก้รังแค แก้อาการคันศีรษะ บำรุงเส้นผม ทำให้ผมชุ่มชื้นเป็นเงางาม เป็นยาปลูกผม และป้องกันผมร่วงก่อนวัย ใบส้มป๋อยถูกนำมาใช้ในสูตรยาอบสมุนไพร โดมิฤทธิ์เป็นกรตอ่อน ที่ช่วยฆ่าละอองสิ่งสกปรกต่าง ๆ ช่วยบำรุงผิวพรรณ และสามารถนำมาสกัดทำเป็นสีย้อมเส้นไหมได้ โดยสีที่ได้คือสีเขียวอ่อน สีเหลืองอ่อน สีน้ำตาลอ่อน หรือสีครีม นอกจากนี้เปลือกต้นส้มป๋อยยังให้สีน้ำตาลและสีเขียว ที่สามารถนำมาใช้ในการย้อมผ้า ย้อมแห และย้อมอวนได้ น้ำของฝักส้มป๋อยสามารถนำมาใช้ขัดเครื่องเงิน เครื่องทอง และเครื่องโลหะได้

สรรพคุณทางยา

1. ใบใช้ต้มกับน้ำดื่มเป็นยาฟอกโลหิต
2. เปลือกฝักช่วยทำให้เจริญอาหาร
3. ต้นใช้เป็นยาแก้โรคตาแดง
4. ดอกยเป็นยาลดไขมัน ช่วยลดความอ้วนหรือลดน้ำหนัก
5. ฝักนำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาแก้ไข้มาลาเรีย
6. ฝักช่วยทำให้อาเจียน
7. ฝักและเปลือกนำมาแช่น้ำดื่มทำให้ชุ่มคอแก้ไอ
8. ฝักแก้ริดสีดวงจมูก
9. รากนำมาต้มกับน้ำเป็นยาแก้ท้องร่วง

10. ฝักใช้ตำพอกหรือชุบสำลีปิดแผล แก้วโรคผิวหนัง ใช้ทำขี้ผึ้งปิดแผลแก้วโรคผิวหนัง

เอกสารอ้างอิง

เมตไทย. (2563) ส้มป่อย. สืบค้น 27 มีนาคม 2565, จาก <https://medthai.com/ส้มป่อย/>

อรสา (2563) ประโยชน์ดีๆของ”ส้มป่อย”. สืบค้น 27 มีนาคม 2565, จาก <https://www.spfzone.com/ประโยชน์ดีๆของส้มป่อย/>